

Linaa Sogn i gamle Dage.

Ved EDV. EGEBERG.

(Fortsat).

XIII. Domstolene.

Vi vil nu gaa over til en Undersøgelse af, hvorledes Retstilstandene i Linaa Sogn var i det Tidsrum, indenfor hvilket disse Afhandlinger bevæger sig. Vi vil først beskæftige os med Domstolene, og hvad der staar i Forbindelse med dem: Bystævner, Vider og Vedtægter, Tingsteder, Stok- og Arresthuse og Dommere.

Bystævner. Den laveste Rets-Instans var — her som andetsteds — Landsbyens Raad, Bymændene selv. Og i Spidsen for dette Raad stod — som alle-vegne Landet over — Oldermændene. Og Bestillingen som saadan vandrede i Rækkefølge gennem Hjortegaarde, Vestergaarde, Borupgaarde o. s. v.

Af Tingsteder findes intet Spor, men det har naturligvis været en Rundkreds af Sten paa Gaden, et Sted, hvor Bymændene i Træsko, uldne, hvide eller farvede Strømper, Knæbukser af Vadmel eller Skind med Knapper af Sølv eller Tin under Knæet, langskødede Frakker eller Trøjer, ogsaa med Knapper af forskelligt Metal, eftersom Formuen var, Veste af Skind eller Uld og Hvergarn og med røde, strikkede Luer (Huer) eller Hatte paa Hovedet, sad i Ring og forhandlede og dømte, efter at de var tudede sammen af Byhornet.

Den sidste Rest af den Retspleje, her foregik, fandtes endnu i Tredserne, da der holdtes »Videgilder« —

paa Stift i Gaardene —, ved hvilke der toges Bestemmelser angaaende Smaating, Bylivet vedrørende, som Gadedammens Oprensning, et nyt Gangtræ over Bækken o. s. v.

Det har ikke altid gaaet fredeligt til paa Bystæverne. Tingbøgerne beretter en Del derom. Saaledes var der i 1754 stor Opstandelse ved et Bystævne i Lillering udenfor Jens Thomsens Gaard. Det er Forstaaelsen af Byloven, der er Uenighed om. Og Jens Thomsen overfalder Granden Rasmus Nielsen med »Skieldsord, Nævehug og Haargreb«. Linaa Sogn har ogsaa haft en Del af den Slags. Jeg anfører kun følgende: I 1748 bliver der Spektakel ved Stævnet paa Mollerup Gade. »Den 29. Aug. om Eftermiddagen«, siger den samvittighedsfulde Tingbog. Der rejser sig Trætte om et Græsningsspørgsmaal. Bertel Rasmussen er den ene af Ordførerne. Han er født i Linaa og Broder til Kromanden der, Jens Rasmussen — vi vil senere komme til at omtale denne Slægt —, og gift med den før omtalte rige Laurs Nielsens Datter. Han har paa dette Tidspunkt maaske været baade ung og pengestor. Hans Modpart, Søren Mogensen, som da vist har været ældre Borger i Byen, siger til ham: »Du er en skielm, Bertel Rasmussen, siden dend tiid du kom til Byen har der ingen eenighed været her.« Og Bertel R. svarer: »Det skal du selv være, til du beviser mig det«. Og han bad de andre tilstedeværende »drages det til Minde«.

Ordet Skjælm havde dengang en meget haard Klang. Nu forbinder man jo ved det Forestillingen om noget muntert og skalkagtigt. Dengang betød det det samme som Kæltring nu. Og det anvendtes gjerne, naar Skændsmaalet var paa sit højeste. Og det førte ofte Skænderen for Skranken. Saaledes altsaa her.

I Landsbyen dømtes i de gamle Tider efter Vider og Vedtægter¹⁾. Landsbyen havde sin Lov som Købstaden sin. Og den hed begge Steder Vide og Vedtægt. I 1765 nævnes Aarhus Bylov saaledes. Det er i Anledning af nogle fra Byen komne Jorder, som ikke maa gaa i Arv eller til Skifte, naar Ejeren dør, men skal sælges ved Auktion til Byens Borgere. Der tales om »det trøgte Exemplar af Aarhus Viide och Vedtægt«. Og Købstadens som Landsbyens Straffe og Love vedrører de hyppigst forekommende smaa Konflikter Mand og Mand imellem eller mellem Samfundet og den enkelte. Men for Landsbyens Vedkommende forelaa Vedtægterne naturligvis ikke »trøgte«.

Af Linaa Sogns gamle Bylove er kun den fra Skjellerup bevaret. Den findes i Gjern Herreds Tingbog for 1679. Men det kan vel forudsættes, at de øvrige Byers havde omtrent det samme Indhold. Vi sporer dem af og til. Til Mollerup Vedtægt er der henvist i Tingbogen for 1671. Bymændene Jens Andersen, lille Søren Jensen, Peder Sørensen og Niels Piersen har med deres Folk slaaet og høstet, før det var besluttet af Stævnet. De har ikke villet bøje sig for Byloven, og Sagen er da gaaet til Herredstinget, hvor de tildømmes hver at bøde 4 Skpr. Byg og 3 Mark — det samme, som maa erlægges, naar der saas Korn, før Lavet har vedtaget det. Det fremgaar af denne Sag, at Mollerup Bylov er fastslaaet og tinglæst paa Herredstinget 1641.

Skjellerup Bylov lød saaledes:

De Skjellerup Mænd (en Række Navne) bekiende och tilstod det dj (at de i) den Helligtrejfolidgheds naffn haffuer gjort och

¹⁾ Vide betød i det gamle Lovsprog Bøde eller Straf. Men det kan, som vi om lidt skal se, ogsaa betyde forskellige andre Ting.

Sambtøcht grandelau Vide och Vedtegt udj Skjellerup nu her Efter aarligen u-Røglig at skal holdis och Effter Komes den allermægtigste Gud till lou och Ære dennom sielf thil nøtte och goede Paa det di des bedre Kand haffue deres Korn och Eng i Fræd ubrødelig i alle maader skal holdes och efterkommes under den straff som følger.

For det første skall alle woris gierder omkring Korn vænger och Eng saavel som andre fornøden gierde være lugt och fuldfærdiget I tilbørlig tid naar flest aff granderne¹⁾ vedtager huilehen aff dj Som findis for Sømelig skal bøde 2 skpr. biug²⁾ till wide³⁾, befindis nogen aff granderne at skiere Eller Sla gres i Andres fred Enge bøde til viden⁴⁾ 2 skpr. biug, skall Ingen tyre⁵⁾ paa anden Mands baarer⁶⁾ Eller Eng høffder som han vill haffue I Fræd bøde til Viden 2 skpr. biug, skall Ingen Indføre Eller lade vogte noget femon⁷⁾ i auren⁸⁾ før End paa 3de Dag effter Kornet Er Indhøstet Bøde til Vide 2 skpr. biug, skal Ingen Indiste⁹⁾ tyre deres heste Suien Eller andet femon fra Volborg dag indtil Eng och Korn Er Indhøstet, huem som befindis her imod at gjøre da skriffuer for huer gang for 8 Sk. och lige Saa møget huer gang til hosbonden¹⁰⁾, huo som overfalder sin Grander hans folck Eller marchmanden¹¹⁾, bander, løgter¹²⁾, truer Eller undsiger hinanden Paa Viden¹³⁾ Eller fra Viden bøde till Granderne $\frac{1}{2}$ Td. Øll saa goed som En Rdl. och til deres hosbond 1 Rdl., dersom den der viden skriffuer¹⁴⁾ sig for Sømmer Eller for trycher¹⁵⁾ och icke skriffer naar Slig bliffer Kendgivet for hannom, da bøde till vide¹⁶⁾ 2 Skpr. biug och til hosbonden 2 skpr. biug, huilcken som gjør den u-lyd¹⁷⁾ som Viden skriffer med bolder¹⁸⁾ eller banden giffer til Viden 1 Skp. biug, Ingen maa kiøre Eller gjøre vei eller stj offer nogen mandts agger ulovlig uden hand haffe det i hans minde¹⁹⁾ skal bøde til manden, som jord Eyer 4 Skpr. avr²⁰⁾, Ingen maa vende en anden Mandts Koren nede med Harfue Eller plou, da skall hand bøde til den Som ageren Eier 4 skpr. avr och

1) Bymændene. 2) Byg. 3) Bøde eller Byens Kasse. 4) Byens Kasse. 5) Tøjre. 6) Grønjord. 7) Kvæg. 8) Havren. 9) vistnok: eneste. Eller maaske: Inderste (Indsidder). 10) Jordens Ejer. 11) Byhyrden. 12) Beskylder for Løgn, udskaelder. 13) Bystævnet, Grandelavet. 14) Videfoged: den, der vælges til at skrive Bymændene i Vide (Bøde). 15) foruretter. 16) Byens Kasse. 17) Forstyrrelse, Fortræd. 18) Bulder. 19) med hans Tilladelse. 20) Havre.

till hosbonden 4 skpr. avr, Ingen maa lade løbe løse Øg eller plou Igiennem Korren Vangen bøde til Viden 6 Sk. Ingen maa haffue Eller holde u-skoren fuoller¹⁾ lenger End Som hand Er Aar gammel, da giffues till Granderne $\frac{1}{2}$ Tønde Øl Saa goed Som 1 Rdl. och till hosbonden En Td. Havre. Ingen maa tage noget fremmet femon till Gresgang uden det Er med alle Grandernes Villj och Sambtøche da bøde 2 Mk. till vide och 2 Mk. till Hosbonden, I lige maade maa Ingen gaa eller giøre stie eller Stetter²⁾ offer nogen mands gierde tofft eller Koren bøde till manden Som skaaden³⁾ har for 2 fierring Kar biug huer Gang det findis, Ingen maa tyre deres føl Øg ved Kornet, da skriffues til vide 4 Sk, huer held⁴⁾ Øg Som Komer i Kornet skal skriffes for 2 Sk. Huer løs Øg 2 Sk. Et Suin 1 Sk. fiere gris 1 Sk. fiere lamb 1 Sk. Naar Høsten begynder och Kornet bliffer optagen. huilchen mandts femon Som da gjør den anden skaade paa Set⁵⁾ och tager Koren da skal hand giffue Kierffen⁶⁾ for Kierffen Eller ochsaa tolle mandens Minde⁷⁾ Saa fremt Marchmanden det Kand beuise Eller skall Marchmanden det Sielff betalle, Ingen maa tyre eller vogte deres heste eller Øg i nogen Eng høffder før End det Siste høe med det første bliffer Indhøstet da skal de bøde $\frac{1}{2}$ Td. Øl til Vide och lige saa meget til hosbonde, huo som gaar Rider Eller kiører aff byens folch Igiennem Vanglederne och Icke lucher dett effter sig da skriffues til vide huer gang det findis for 6 Sk., Ilige maade er det met alle vores frj vilj och Sambtøche at den Ene Grande icke skall pløye den anden for nær och skall Settes imellem Enhuer deres Ager en fur⁸⁾ Som altid skall bliffue staaendis, och der Som nogen for Seer sig och Pløyer for nær, da skal alle grande See vell till huilchen Som skylden findes hoes och skall den skylde⁹⁾ da byde¹⁰⁾ till Granderne $\frac{1}{2}$ Td. Øl saa goed som 1 Rdl., Ilige maade er det alle vores Villj och Sambtøche at dj Ene Grande icke maa fortrøche de andre i nogen maader met fælles drøfft met Plouen och Sæd¹¹⁾ at dj Kunde haffue deres fuorte¹²⁾ och fellet¹³⁾ met Sammel drøfft, Saa det kand

¹⁾ Ung Hest, Plag. ²⁾ Stenter. Kan ogsaa være: bare Pletter i Sæden. ³⁾ Skaden. ⁴⁾ Helde = Baand om Fødderne paa et Dyr. Held = bundet. ⁵⁾ Set = Sæt = En Samling Neg sat til Tørring paa Marken (i Gjærn Herred 6 Neg). ⁶⁾ Neg. ⁷⁾ Tiltale. ⁸⁾ Plov-fure. ⁹⁾ skyldige. ¹⁰⁾ bøde. ¹¹⁾ Det var jo Fællesskabets Tid. Der skulde pløjes og saas paa en Gang over hele Linien. ¹²⁾ Fælles Drivvej for Kvæget. ¹³⁾ Fælles Mark, Fæled, Overdrev.

verre byen till nøtte och beste, huo sig fordrister herimod at gjør uden det er met alle Grandernes Vilj och Sambtøche da skall hand giffue til Granderne 1 Td. Øll saa goed Som 2 Rdl. och till hosbonden 2 Rdl. Iligemaade Er det met alle vores Villi och Sambtøche, at voris vide¹⁾ skall udleges²⁾ huer Aar til Paaske for viden³⁾ igien skal Optages, och huem som da befindis sin vide icke met gode vill betalle, da skall den mand, som viden skriffer med menig grander haffue macht till at indgaa i Same mandts hus och udtage Saa meget som samme mandts Vide Sig Kand beløbe, och dersom liand befindis met onde ord eller trussel at begegne dennom paa samme Tid, da skal hand bøde till Granderne $\frac{1}{2}$ Td. Øll saa goed som 1 Rdl. och 1 Rdl. til hands hosbond, och skall de icke have forbrøt enten husfred eller gaardsfred dermed i nogen maade⁴⁾, Och hues Koren Som aff Sambtlig bymænd Er eller bliffer soet i Torup march⁵⁾ skal hegnes och fredes lige ved andre deres Sæd paa Skiellerup march under den straff som forskrevet staar, Och huiis ydermere vide och vedtegt byen till nøtte och gaffen Som den største part aff bymændene vedtage maa de Ringiste Icke kuldkaste⁶⁾).

Vi ser altsaa, at Byloven her holdt sig til de Ting i det daglige Arbejdsliv, som kunde afføde Trætte og Tvist.

Og den forudsatte tillige, at der kunde indtræffe Tilfælde, hvor den dømte ikke vilde betale sin Bøde med det gode. Den giver da de øvrige Bymænd Lov til at »pandte«, d. v. s. gøre Udlæg i hans Ejendele.

Men det hændte jo ogsaa, at Synderne ved Udlæget protesterede mod dette, ja brugte Magt. Saa gik Sagen til Herredstinget. Et Tilfælde af den første Slags har vi i det, der omstaaende berettes fra Mollerup i 1671. Og paa korporlig Protest har vi ogsaa Eksempler fra Tingbøgerne.

¹⁾ Bøde. ²⁾ betales. ³⁾ Regnskabet. ⁴⁾ d. v. s.: Det skal ikke betragtes som Brud paa Hus- og Gaardfred, som Overtrædelse af Landsloven. ⁵⁾ En fælles Mark op mod Nabobyen Voel. ⁶⁾ d. v. s.: Ved Forandring af Byloven gælder Flertalsbeslutningen.

I Stjær ved Aarhus bliver Mikkel Sørensen saaledes frapantet en Vogn, fordi han, trods Bymændenes Dom, ikke vilde betale Tjenestekarlen sin Løn. Og da de kommer for at hente Vognen, mobiliserer han hele Familien, i alt Fald Kone og Datter, og overfal han Naboer med Hug og Støj«.

Den Slags Optrin har vel ogsaa af og til fundet Sted i Linaa Sogn, men jeg har dog kun fundet et Tilfælde, hvor det er gaaet til Herredstthinget. Det er fra Skjellerup i 1711. Rasmus Jensen vil ikke betale sin Part af Markmandens (Byhyrdens) Løn. De andre Bymænd indfinder sig da og tager en halv Vogn og vil trække af med den. Det har sagtens været tidlig om Morgenenen eller sent paa Aftenen, thi der siges, at R. J. sprang ud af Sengen og holdt igen paa de to Hjul. Samtidig brugte han Mund og skældte Mændene ud for »Tyve og Skiælmer«. Niels Vestergaard faar Hold i en Ildskovl og vil med den holde ham fra Vognen. Men saa tager R. J. en Sten og skamslaar Niels Vestergaards Arm.

Naar Byloven ikke strakte til, gik man altsaa til Landsloven.

Tingbogens Referat af Retsmødet indledes altid med at nævne, hvem der som Herreds- eller Birkefoged har ført Forsædet i Retten og ledet dens Gang. Han pyntes omhyggelig med alle de Titler og Værdigheder, der kan tilkomme ham. Dernæst kommer Herredsskrivernes og de øtte Bisidderes Navne og Bopæle. Saa meddeles det i Reglen, hvilke kongl. Forordninger og Reskripter, der er udgaaet siden sidste Retsmøde. Derefter følger gjerne Oplysning af bortløbne Heste, Køer, Svin o. s. v., Bekendtgørelse af offentlige Auktioner, og er der dræbt nogle Ulve i Egnen, meddeles det,

hvor og af hvem, at de er bragt til Thinget, fremviste for dette, og at Drabsmanden har modtaget sin Præmie. Endvidere har vi her Meddelelse om bortløbne, af Arresten udbrudte Forbrydere med Signalement, og indfangede Betlere og Natmænd. Saa kommer først Referatet af selve Retsforhandlingen: Vidneførsel, Forhør, Domsafsigelse o. s. v.

Enhver Sag indledes selvfølgelig med Stævning, og Tingbogen meddeler altid som Indgang Stævnings- eller Kaldsmændenes Navne, at den eller den er indstævnet, enten i egen Sag eller som Vidne i andres. Det meddeles ogsaa, om Stævningsmændene har »talt mundelig med ham« eller med hans Hustru eller Børn eller Tjenestefolk. Der blev vel ikke altid set med velvillige Øjne paa disse Ulykkesfugle, og der har sikkert ofte vanket knubbede Ord og maaske noget endnu grovere. Saaledes er der i 1672 blevet en Retssag ud af Fornærmelser mod Stævningsmændene. Ane Jespersen i Haarup blev det Aar stævnet af Ridefoged Christen Christensen, Silkeborg, for en Kornydelse. Hun gav da Stævningsmændene «en Stob Vand over Hovedet». Den Slags Velkomst har dog formentlig været sjælden, men at Folk af og til har nægtet at modtage Stævning, foreligger der adskillige Vidnesbyrd om. I 1705 stævnes den daværende Ejer af Silkeborg, Daniel Fischer, af Hans Krøldtaa og en anden, der underskriver sig med Bogstaverne A. N. S.¹⁾ De taler først med et Kvindfolk paa Gaarden, som hedder Maren Hansdatter. Hun synes at være instrueret af Herskabet. Thi hun meddeler dem, at »Niels Wendelboe (Ridefogden) var Reden ud och Husbonde (Dan. F.)

¹⁾ Det var meget almindeligt, at Bønderne dengang, da Skrivekunsten stod meget lavt imellem dem, indskrænkede deres Underskrift til nogle stive, stumlende Forbogstaver.

laa och souf«, og luchte hun saa Loving (Laagen) i da vi forkyndet stefning«. De maatte saa nøjes med at skrive den paa Slotsporten. Dan. F. er sikkert ikke mødt paa den Kaldelse.

Det hænder da ogsaa af og til, at man undlader at møde, naar Stævningen har haft en eller anden formel Mangel. F. Eks. dette, at den var bleven forkyndt efter Solens Nedgang.

Naar det gjaldt Vidneførsel, maatte den indstævnede selvfølgelig selv møde. Og han blev altid først taget i Ed. Der blev holdt en lille Tale af Rettens Formand om Edens Betydning og om den Forbandedse, han kunde nedkalde over sig, om han svor falsk. Derefter aflagdes Eden »med opragt Finger«, som der altid staar. Og det fremgaar, især af de umaadelig forsigtige Svar under Forhørene, at man i Almindelighed tog Eden og Vidneførselen i dyb Alvor.

Naar det gjaldt ens egen Sag, var det meget almindeligt, at man lod møde for sig af ansete, retsvante og ret lovkyndige Mænd. Altsaa en Slags folkelige Advokater. Det var jo ikke enhver Gaardmands, Husmands eller Inderstes Sag at have Tanker og Mund i Orden paa Tingstedet. I Begyndelsen af det 18. Aarhundrede er der saaledes visse Navne i Gjærn Herreds Tingbøger, som stadig gaar igen som Fuldmægtige med Fuldmagt i Lommen. Jeg nævner bl. a.: Kromand Jens Hagensen i Linaa, den rige Laurs Nielsen i Mollerup (omtalt under Boerne og vil senere blive nævnt), Prokurator Bang, Overby (et rent Jærn til at føre en Sag og med nogle Indlæg, som det ofte er en ren Fornøjelse at læse) o. fl.

Linaa Sogn synes ikke at have været af de Sogne, der gav Retten mest at bestille. Maaske dog nok mere,

da det havde Tingstedet paa nærmere Hold, end da det blev flyttet til Skanderborg. Det har haft aar-lange Trætter, men ikke mange. Fra Linaa til Skanderborg var der tre Mil. Landevejen gennem Bomholts Hule om ad Knud Sø o. s. v. var bakket og daarlig, og man var vel i de fleste Tilfælde smaat kørende med baade Heste og Vogn. I det hele taget tror jeg at kunne fastslaa, ved Gennemgang af Tingbøgerne, at det at have en lang Tingvej var noget af det, der formindskede Lysten til at søge Rettens Afgørelse.

Tingstedet, hvortil Linaa Sogn søgte, laa i 1667 — første Gang det omtales i Tingbøgerne — i Toustrup. Det bliver da tækket om. Det maa ikke have været saa ganske lille, da hver Helgaardsmand i Herredet skal levere »4 lang hallem Kier (Neg) a 4 Sk.«, hver Halvgaardsmand det halve og hvert Boel 1 Sk. og en Kærv. Og det skal leveres inden 3 Uger. Man kan vel efter denne Oplysning om Tinghusets Tækning gaa ud fra, at Husets Opførelse og Vedligeholdelse paalaa Herredet, Gjærn Herred. Herredstthinget maa vel i den Tid, da Huset var uden Hat, have været sat andetsteds — hvis der da er forekommet Tingdage — vel sagtens i en eller anden Gaard. Om Tinghuset i Lysgaard Herred, som i 1702 blev udbedret, siges, at Retten blev »sat indtil Juel helligt i et Hus, som tilhørte Hans Brochmand i Hinge«. Vi skal senere høre, hvorledes der ogsaa af andre Grunde lavedes Annexer til Tinghusene. Maaske har det været under en Reparation eller Ombygning af Huset i Toustrup, at der en Tid har været holdt Ting i Sorring. Thi der var ogsaa en Tid Tingsted; i 1706 foretoges et Skjelsyn »ved den sønder Ende af Sorring Nør Skov«, og Poul Lauritsen, Dallerup, og Laurids Kiær, Laven, vidner da om en Bøg i Skjellet, at den

for ca. 30 Aar siden stod ved Enden af Tinghuset, og at de og flere skød tilmaals efter den.

1708 træffer vi Tinghuset i Galten. Det hænger rimeligvis sammen med, at Framlev Herred med to Sogne af Sabro Herred samt Gjern Herred og Tvillum Birk i 1687 er bleven slaaet sammen til en Jurisdiktion. Det var vel da nødvendigt, at Tingstedet kom lidt længere østerpaa. Under en Sag med daværende Herredsfoged Claus Jessen — en Mand, vi ret snart vil komme til at beskæftige os med — oplyses det, at Huset laa, »hvor Fæhyrderne fra Toustrup, Skiørring, Farre och Rolde sambles«, altsaa vel paa et fælles Overdrev. Det var i det Aar saa »bygfældig« (nærmest faldefærdig), at Retten maatte sættes andre Steder: i Toustrup hos Retsskrivøren Ole Hansen, i Toustrup Mølle, i Roede »til Michel Sørensens och Jens Lundgaards«, i Stjær, Laasby, Farre og Dallerup. Tinghuset i Galten synes at have været bygfældigt en Række Aar. Cl. Jessen vidner under Forhørene, da det bebrejdes ham, at han saa ofte har flyttet Tingstedet, »at forrige Herredsfoged, sal. Mathias Friis, ligesaavel som han haffer flødt Tinget«, og han føjer til — en ret interessant Oplysning — »och er det Praxis i det hele Land at Tingene flyttes«. At Tinghuset i Galten har været i en sørgelig Tilstand, fremgaar tydeligt af Vidneførslerne. Cl. Jessen anfører bl. a., at Huset da var saa utæt, at Skriverne ikke har kunnet føre Protokollen, naar det »enten har vaaren Frost, Regn eller andet strengt U-vejrlic«. Et andet Vidne udmaler endnu yderligere Elendigheden ved at fortælle, at Hullet i Taget var »over Bordet« — altsaa hvor Dommerne og Skriverne sad — og at Lervæggen i Husets vestre Ende var ude. Et tredie Vidne — den rige Laurs Nielsen, Møllerup —, som ikke er Cl.

Jessen god, søger ganske vist at svække hans Vidnesbyrd ved at sige, at han ikke har opdaget »Brøst paa Gaulens Fiel (Fjæl)« og heller »ikke set det Hoel som er paa Taget«, men han maa dog indrømme, »at Døren och det eene Vindve var borte«, og det gør jo ikke Sagen stort bedre. Og det maa i alt Fald betragtes som et værdifuldt Bilag til Cl. J.s Beskrivelse af Husets Elendighed, naar det under Forhørene ogsaa oplyses, at Kvæget, som samles her, »enten det er got eller ont Veirlig søger ind i Huset, saa Cl. J. har maattet betale een for at gjøre rendt (d. v. s. muge efter Køerne) og strøe Sand, før Retten kunde holdes«. Et betydende Tillæg til Udmalingen af Elendigheden maa det ogsaa siges at være, at Cl. J. »har ladet bekaaste baade Laasse, Stabler och Kramper til Døren — — tillige med Dør Hengsler och de Træ Skaader, som hænger i Steden for Vindver, sambt Døren, men det er bleven »sønderslagen och om Natte tide bort staalen«.

Huset maa have været langt nede i det almindelige Omdømme, naar end ikke Tyvene respekterede det.

I 1714 er der Tale om at flytte Huset. Laurs Nielsen og Niels Pedersen, Møllerup, vidner for Retten, at det da »har været øde i ungefær 7 Aar«. De Linaa Mænd og andre, der da skulde i Retten, maa da have søgt den mange andre Steder. I 1708 henvises Folk saaledes til Møllen i Galten. De to omtalte Mænd finder, »at det Sted, det (Tinghuset) staar paa, er meget besverligt at holde vedlige«, og de foreslaar »en Platz i Laasbye Skou — — den er meget bekuem dertil, och kunde icke efter deres Tycke synnes at være nogen Herreds Mand til Hinder eller Skade«. De vilde med andre Ord have Tinget lidt nærmere Linaa Sogn. Man kender det igen.

Andre Vidner — formodentlig fra Galten og Omegn — mener derimod, at »ingen beleiligere Plads findes i Herredet«, end »en, der kaldes »brun Balle« och er icke 2 Muskett Skud fra det gamle Tinghuus«.

Det blev nu ingen af Stederne. Der skete atter en Forskydning af Retskredsens Grænser. Skanderborg Distrikts Birk blev indrettet 1719, saaledes at Tvillum Birk blev udskilt, og til den gamle Stamme: Gjern Herred blev lagt hele Sabro Herred og Hjelslev Herred og Skanderborg By. Tingstedet blev saa 1727 flyttet til Hemstok, hvor det blev til 1751, da det kom til Skanderborg, hvortil Linaa Sogns Folk søgte Aarhundredet ud og langt ind i næste.

Tingstuen var først paa Slottet, det siges udtrykkelig i en Retsbog fra 1763. I 1767 udbydes imidlertid »Skanderborg Slot og øvrige der værende Bygninger og »Baraquer« saavelsom 2de Skovsparter i Rye Skov til Auktion«. Retten maa da være bleven indlogeret i en anden Bygning i Byen.

Flytningen til Skanderborg foretoges under Birke-dommer Christen Gundorf. Han betoner i Ansøgningen om Flytning, at da Rytter- og Landmilicien, Skov- og Jagtsessioner for Distriktet, Amtmanden, Oberførsteren, Amts- og Regimentsskriveren har Sæde i Skanderborg, vilde Rytterbønderne, som daglig har med disse Kontorer og Overordnede at gøre, derved »soulageres« (lettes). Flytningen var ogsaa anbefalet af Amtmændene v. Woyda og Trappaud og blev altsaa foretaget.

Arresthusene eller Stokhusene ude i Landet bliver samtidig nedlagte, og Arresten bliver i Skanderborg, i »Portstuen paa Skanderborg Slot«. Gundorf motiverer Forandringen saaledes, at »derved undgaaes megen Vitløftighed og Bekostning paa Vagt og Varetagt over

Delikventerne fra Arresten og til Birkethinget, saavel som megen Kiørsel frem og tilbage med Delikventer og Slutteren spares for Amtet«.

Lad mig i Forbigaaende hidsætte, at ogsaa i Naboegnen skete der i dette Tidsrum Flytning af Tingsted. Lensmanden paa Silkeborg, Christen Holch gjorde i 1617 Indstilling til Kongen om, at Lysgaard Hids Herreds Ting og Tvilum Vejerslev Birketing flyttedes, da de »skall være udi Landsbyerne beliggendis, huorudover om Tingdagene skall giffues Aarssage till stoer uskikelihood med Druckenskab som Bønderne sig udi øffuer och anden Uleilighed«. Tingene blev da flyttede bort fra Byerne.

Til Opbevaring af Misdæderne brugtes i den Tid, Linaa Sogn var under Kronen, Fangetaarnet paa Silkeborg Slot. I et kongeligt Brev af 1543 til Lensmanden Hans Stygge paa Silkebørg hedder det, »at thend Christen Blomandt, som hand haffuer siddendis paa Sylckeborig och kirckeneffuen haffuer suoren Trolldom offuer, att hand holder hannom udj hegte eller borgen, indtill saa lenge thil god mænd haffuer giordt mats (Majestæts) beffalninge fult, som nu sculle granske forfare och dømme paa thend sag om hand er skyldig eller uskyldig«. Og i Slotsregnskabet for 1632—33 omtales Istandsættelsen af »Fangetaarnet« eller »det Kamer udj Borgestuen (d. v. s. det Hus, i hvilket Borgestuen fandtes) som Fangerne skall sidde udi«.

Lad mig i Forbigaaende sige et Par Ord om dets Udseende og Montering. Ogsaa efter Slotsregnskabet. Det var »klædt ombkring medt Fieller, dertil store Spigge«. Der var »6 Jerren Stenger for samme Kammer Winde« (Vindue). »Bundj Smed« paa Silkeborg har lavet »3 Boldter« til Fangerne, »Klyffuer som Boldten gaard igiennem paa Beenen — — — noch

en Hand-Knude« (Baand til Haanden). Strafferedska-berne har man ogsaa søgt at holde i Orden. Bundj faar samme Aar betalt »5 store Spiger at slaa Hoffue-det till Threehesten«. Desnden er der brugt 5 Pund Jern »til spanske Kappe at beslaa«.

Dog ogsaa efter at Familien Fischer 1664 havde faaet Fæstegods i Linaa Sogn og var blevet Slottets Ejer, benyttedes Fangehullet i Silkeborg til Herredets Forbrydere. Det fremgaar bl. a. af en Mordsag fra Farre i 1667. Det er en ældre Mand, Laurids Fogh, som er bleven myrdet af sin unge Hustru og hendes Elsker, Rasmus Pedersen. Elskeren bliver sat fast paa Slottet. Et Vidne, Anders Jensen Hoelbech, »tiendes« (tjenende) paa Silkeborg, vidner, at R. P. »var heftet med Bolt om begge Benene och en stor tyck Jern Ring udenfor Fellingjerne paa same Bolt och Loes for sambt en tyck Jern Lencke om Bolten imellem bege Benen och siden en sterch Krampe slagen fast udj en Stolpe, der foruden haffuer weret forwaridt med Haand Knude och Loes«. Det var altsaa ogsaa dengang et velforsynet Fængsel. Imidlertid — trods Laase, Boldte, Lænker o. s. v., og trods det, »at han har været forsynet med Wagt Nat och Dag« er R. P. dog undsluppet. Et Syn har set det hele »gandske synder brecket«.

Senere — 1707 — omtales »Stochuset i Galten«. Det har maaske været sammenbygget med Tinghuset. Huset, som Fangehullet findes i, er saa stort, at det kan tyde derpaa. Det siges nemlig at være 10 Spæn-der langt og have 11 Kaabel Døre, 2 Skorstene og 8 Vinduer. Den elendige Forfatning har det i alt Fald haft tilfælles med Tinghuset. Det mangler Tømmer, Bjælker, to Døre og alle de Vinduer, der er Jærnstænger for. Galten Mænd forklarer paa Tinget, at

onde Mennesker »uden- och indenbyes om Nattetider kan føre bort deraf saa meget de lyster dem uafvildende«. De kan ikke altid staa og holde Vagt om det, de skal passe deres »Aul och Bierring — — och de maa dog om Natten have nogen huile«. I 1714 omtales Stokhuset igen. Et Syn meddeler, at fire Spænd af det er brøstfældige.

Det er meget sandsynligt, at Stokhuset ikke har gjort Tinghusets Flytning til Hcmstok med. Thi allerede inden Retten sattes der, bruges jævnlig »Portstuen«, som allerede er omtalt, paa Slottet til Opbevaring af Syndere, der sidder og venter deres Dom.

Hvorledes denne »Portstue« var indrettet, og hvilke Bekvommeligheder den bød paa, kan jeg ikke oplyse noget om. Men jeg ved, at her sad 1747 Brovogteren fra Resenbro, Thomas Sørensen, da han første Gang — som Delirist — blev taget i Forvaring af Retten, og anden Gang, da han — vel ogsaa i Delirium — dræbte sin Hustru og en Kone fra Gødvad. Her modtog han sin Dom, der lød saaledes: Hands højre Haand levendes af Skarpretteren afhugges, dernæst hans Hoved, hvilket alt sker med Øxe, siden bør hans Legeme ved Natmanden nedgraves ved Retterstedet og hans afhugne Hoved og Haand sættes paa Stage oven over dend jordede Krop«.

Og her sad samme Aar en lille ung Pige fra Haarup, en fattig Husmandsdatter, som var bleven frugt-sommelig ved Hans Jacob Bæhr — en Gaardmands-søn fra samme By —, og som saa fødte i Dølgmaal og dræbte sit Barn i sin Tjeneste hos Præsten Fabisch i Gjern. Og her blev Staklen, der efter Præstens Sigende ellers var en god Pige, der bad sin Morgen- og Aftenbøn, atter besvangret, denne Gang af Fangevogteren Rasmus Hald (en gift Mand) fra Gram. Her

modtog ogsaa hun sin Dødsdom. En Historie, der, skønt den er fortalt i Tingbogens tunge, ubehjælpssomme Sprog, griber stærkt.

I dette Fangehul indlogerede man omstrejfende Folk, der blev grebet i Betleri. Her boede i 1762 en hel Flok — to Halvbrødre med deres Koner og det ene Pars Datter, som efter aarelang Omstrejfen, ernærende sig ved »Viol-Spil, Notleri«, »flekkeri« og Tiggeri, var tilfældig samledes i Virklund — til de alle, paa den unge Pige nær, fik Viborg Tugthus. Den ene Kone paa Livstid.

I dette Porthus havde altsaa en Mand som Rasmus Hald Tilsyn med Fangerne. I 1748 var Fangevogteren Johan Ditlev Kyhll. Han fraterniserede stærkt med Fangen Marie Feldballe fra Skanderborg — der var sat fast fordi hun forførte især unge Piger til Drik og »anden Udyd« — var Kammerat med Hestetyven Søren Peder- sen, som benytter Tilladelsen til at »gaa ud paa Na- turens Vegne« i saa stort Omfang, at han bliver borte en hel Nat. Han bander, drikker, mishandler sin Kone med Hug og Slag og faar tilsidst Viborg Tugthus i 3 Aar.

Her i dette Fangehul huserer omkring ved 1760 en Fangevogter, Jens Nielsen, der truer sin Kone paa Livet med en Øxe, saa hun ikke tør være hos ham om Natten, og her faar han tilsidst selv sin Dom, som lyder paa Arbejde i Jærn i Fredericia i to Aar.

Portstuen synes ret ofte at have været et uhyggeligt Appendiks til Retssalen paa Slottet.

Ved Rettergangen paa Herredstinget fandtes altsaa, som allerede berørt, det sædvanlige Apparat: Herredsfoged, Herredsskriver, Tinghører, Skurs Nævninger¹⁾,

¹⁾ Bisiddere, hvor det gjaldt Retsforfølgning til Nam (Pantning).

Rans Nævninger¹⁾ og Sandemænd²⁾. Linaa Sogn ydede ogsaa i lange Tider sit Bidrag til Apparatet. Som Ret og rigtigt var. Rettens Bisiddere skulde jo helst hentes — naar Hensynet til deres Klogskab og Retsind ikke blev gaaet for nær — fra Herredets forskellige Egne. Linaa Sogn er jævnlgt repræsenteret. Af Sandemændene i 1636 er en fra Mollerup, Peder Nielsen. I 1667 var en af Rans-Nævningerne fra Linaa, »Rasmus Pedersen, Leno«. 1669 bor begge Skurs-Nævninger i Sognet: »Peder Jensen Kremer, Leno, og Anders Jensen, Lauen«. 1670 er »Jens Piersen af Leno« den ene Skurs-Nævning. Og af efterfølgende Fortegnelse over Rettens Mænd i 1674 vil man se, at der tages næsten mere end skyldigt Hensyn til Sognet:

Niels Gregersen, Gjern, Herredsfoged, Peter Frandsen, Storning, Skriver, Anders Bonde, Tinghører. Sandemænd: Anders Ollufsen, Vissing, Niels Pedersen, Mollerup, Niels Lauridsen, Haarup, Olluf Piersen, Holmstol, Niels Mogensen, Farre, Søffren Jensen, Mollerup, Laurids Lauridsen, Skjellerup. Den ottende (der var altid otte) »er ved Døden afgangen« staar der tilsidst. Det var den før omtalte Laurids Fogh i Farre, som blev myrdet af sin Hustru og hendes Elsker. Skurs-Nævninger: Jens Søffrensen, Dallerup, og Christen Pedersen, Farre. Rans-Nævninger paa Skanderborgsiden: Laurs Rasmussen, Farre, Rasmus Jensen, Lyngby, Niels Michelsen og Svend Peersen, Dalbygaard, og Laurids Sørensen, Laven til Vargierd³⁾. Linaa Sogn er jo rigtig pænt repræsenteret — med fem — i denne Fortegnelse. Og saavidt jeg kan skønne, er det blandt Sognets anseligste Mænd, der er valgt.

¹⁾ Nævninger i Rans-Sager.

²⁾ Retsvidner, udnævnte af Herredsfogden.

³⁾ Maaske Suppleant.

Senere toges Bisidderne indenfor en snævrere Kreds. Claus Jessen — den omtalte Herredsfoged — indførte en anden Praksis. Han flyttede jo stærkt omkring med Tingstedet og tog saa Tingmændene i dettes nærmeste Omegn. Saaledes et Aar alle 8 Sandemænd fra Sabro, et Aar fra Skanderup, et fra Sjelle, et fra Dallerup o. s. v. Og senere, særlig fra det 18. Aarhundredes Midte og op til dets Slutning, da Skanderborg var Tingstedet, var det blevet Regel at tage dem fra Skanderborg By og nærmeste Omegn. Det maa jo ganske vist siges at have været en Lettelse, at Bisidderne ikke tages fra de fjernt liggende Egne. Nogen egentlig Løn gaves ikke for Bestillingen ud over Frihed for Herskabets Egt og Arbejde — i Silkeborg Len indtraadte denne Lempelse dog først i 1631 og endda med Forbehold. I den kongelige Forordning hedder det: »dog hermedt icke mendt, naar wi med vores Fadburd (Fadbur) rejgser igiennem Landet« — og der var jo ofte lang og træls Vej til Tingstedet. Men det betyder vel ogsaa, at man efterhaanden tillagde Bisidderne mindre Betydning. Herredsfogderne blev Mænd med Universitetsuddannelse, og Afstanden mellem dem og de menige Retsmænd blev større end mellem disse og de Mænd af Folket, der tidligere var Rettens Formænd. Tilsidst gik det over til de to Bisiddere, Retsvidnerne, som vel i Reglen var gamle Mænd, der egentlig kun behøvede at være vaagne, naar de skulde underskrive Retsprotokollen.

Herredsfogderne var i den ældre Tid vel oplyste, lovkyndige, skrivedygtige og ansete Bønder. Det første Herredsfoged-Navn fra Gjern Herred, jeg har truffet, er Jesper Pedersens fra Oustrup. Han nævnes i 1636 paa en Liste i Silkeborg Lensregnskab over Herredsfogder, Delfogder og Birkefogder i Lenet, som

faar aarligt Afslag i Landgilde. Hans Navn findes ogsaa i det Afsnit af denne Afhandling, som behandler Bøndernes Ydelser. Han er en af dem, der tager Syn paa Ødelæggelserne efter Krigen 1643—45. Efter ham følger en ved Navn Henrich Lauritzøn, Kalbygaard. Men heller ikke af ham er der stort mere end Navnet tilbage. Han er Herredsfoged i 1650 — hans Bestalling er dog først konfirmeret 1663 —, og jeg har da truffet ham som Vidne angaaende øde Gods ved Silkeborg. De »thuende Husse ved Silkeborg Jørgen Bødcher och Rasmus Remsnider paa bode ehr och øde«, siger han. Den næste i Rækken har sikkert været den før omtalte Niels Gregersen i Gjærn. Han nævnes paa Listen fra 1636 som Delefoged i Tvilum Birk. Som saadan klages der over ham i 1657 til Lensmanden Mogens Høg paa Silkeborg, men Cancelliets Brevbøger, hvori det nævnes, oplyser ikke nærmere, hvad Klagen gaar ud paa. Det maa ikke have været noget graverende, da det ikke hindrer ham i at blive Herredsfoged. Han ansættes 1666, men faar først kongelig Confirmation paa Bestallingen i 1670. Han har allerede da været en ældre Mand. Da han afgaar i 1680, betegnes han i Amtmand Friderich Ulrich Schultz' Indstilling som gammel og skrøbelig. Han synes at have været en velstaaende Mand. I Matrikullen af 1664 ses det, at han har ejet den Gaard i Linaa, som Obrister Preen beboer, og Tingbogen af 1670 fortæller, at han har mange Penge tilgode rundt om i Jurisdiktionen. Man kan dog ikke se, om det er ligefremme Laan eller udlagt Landgilde eller anden Ydelse. For Linaa Sogns Vedkommende alene ser hans Tilgodehavende saaledes ud:

Laurids Brøger i Skjellerup 36 Rdl., Peder Cremer, Linaa, 8 Rdl., 6 Aars Rente og 4 Skpr. Plovhavre,

Rasmus Soelgaard, Linaa, 4 Rdl., 8 Aars Rente og 21 Skpr. (?)

Hvorledes han har været som Dommør, ved vi ikke. Den eneste Kritik, jeg kender over hans Virksomhed som saadan, er en Udskældning af Else, Christen Mogensens Hustru i Skanderup. Han har i 1667 tildømt hende en Lejermaalsbøde, og hun kvitterer med Ønsket om, at han »maa faa en Ulycke och en Diævelsfærd«. Tillige kunde hun lide at se ham »baaret bort paa en Bore« (maaske en Ligbaare). Men da hun for sine fromme Ønsker bliver forvist fra »Sogn, Herred och Len«, er det sandsynligt, at hun er en ganske gemen Klafferske, og Niels Gregersen en Hædersmand. Han bruges i alt Fald som Sættedommer ved Skanderborg Birketing 1668, da Hieronimus Pjal (?) — sagtens Skovrider eller maaske Birke-dommer — »skal were skeed Offerlast oc Skade i voris (Kongens) Werbff (Hværv) och Bestilling i Diurhaffuen der sammesteds af Søffren Jensen och hans Søn Mathias Søffrensen«.

En Mand ved Navn Niels Rasmussen, Brabrand, er, iflg. Jul. Bidstrups: Fortegnelse over Retsbetjente og Magistratspersoner, i 1675 bleven ham adjungeret og skal succedere, men »da han optræder dumdristig som ret Herreds- og Birkefoged«, bliver Expectancebrevet i 1680 ham frataget.

Niels Gregersens Søn, Anders Nielsen Vendelboe, følger ham saa i Tjenesten, og efter ham kommer Mathias Friis, som altsaa tillige er Herredsfoged over Framlev Herred o. s. v. Hans Bestalling er af 1687. Om disse to ved vi heller intet ud over Navn og Embedstid.

Men efter dem følger en Mand, der staar stort Gny af. Det er den tidligere omtalte Claus Jessen i Galten.

Hans egne Trætter fylder mange Sider i Tingbøgerne og liver svært op i de gamle Folianter. Hans Liv synes at være gaaet hen i evig Kiv og Strid, og han har øjensynlig boltret sig i Spektaklerne som Fisken i Vandet. Et godt Hoved har han sikkert været, han forhører godt, og hans Svar, naar han selv bliver forhørt, er ofte udmærkede og fulde af Vid. Men en stejl Kanaille har han altsaa været overfor baade store og smaa, ikke mindst overfor de første, hvad der da ogsaa tilsidst blev hans Bane, og hans Retsindighed og Retfærdighed stod sikkert ofte paa svage Fødder. Naa — Tingbøgerne giver selvfølgelig et ret ensidigt Billede af ham. De beskæftiger sig jo i det hele taget ikke ret meget med Livets gode Sider, saa han skal vel ikke dømmes blot efter den Side af ham, vi ser gennem Tingprotokollerne. Men efter disse at dømme er det i alt Fald mærkeligt, at han har faaet Lov at beklæde Embedet i saa mange Aar, som han gjorde.

Han ansattes 1695, og allerede 1696 fortæller Tingprotokollen — som jeg har det meste af min Viden om Cl. J. fra — om en Strid, han har med sin Ting skriver Olle (Oluf) Hansen, Sorring. Det er angaaende den sidstes Førelse af Tingbøgerne i en Sag mellem Sr. Jens Terchelsen af Skanderborg og Hr. Jacob Fog (Præst i) Lenno (Linaa). Sagen er ved en Sættedommer og Sætteskriver ret vrøvlet refereret, men det synes, som om Cl. Jessen har rejst Beskyldning mod Olle Hansen for paa egen Regning efter Retsmødet at have tilført Protokollen noget ulovligt og usandfærdigt og derved givet en falsk Fremstilling af Sagen. Cl. Jessen gør for Sættedommeren, Peder Frandsen i Søballe, sin »Saligheds Ed paa, at dette Blad, Side 12 d. 4. Juli, var, da han sidst saa det, hvidt og ubeskrevet«.

Hvis Cl. J.s Paastand havde haft noget paa sig og kunnet bevises, maatte det vel have kostet Skriveren Embedet. Men han sidder endnu i mange Aar urokket paa sin Skriverstol. De to Retsbetjente, som nok ikke har noget at lade hinanden høre, forliges efter lange Forhør ved got Folckes Raadelse og i Regiments-skriverens Nærværelse.

I 1697 har Cl. J. ikke mindre end tre Vikarer i Embedet, »saasom berettes, at hand er heel svag och ei selff til Tinget kan komme«.

Der er forskelligt ved disse Vikariater, som faar en til at gætte paa Simulans fra Cl. Jessens Side.

Samme Aar — d. 15. Juni — er han af Monseur Christian Fischer, som ikke længe efter, ved Viborg Landsting, blev dømt for Krybskytteri, »inviteret med andre got Folck« til et Selskab paa hans Gaard Laven Hovgaard, Linaa Sogn. Cl. J. har sikkert drukket lidt rigeligt ved Gildet. Tingbøgerne oplyser i alt Fald, at han var »meget ubesindig och søgte at indvichle sig paa persohner, Særdeles paa Hr. Regimentsskriver Laurits Ditlev Møller, Dallerup, og Thomas Fischer (til Allinggaard) och var meget uroelig, och at han formeentlig var meget uhøflig imod En deel fruentimmer, baade vertinden saa och Præsten Hr. Niels frises Hustru I skaarup, och andre klagede sig offuer hans ubesindig Hastighed« (Hidsighed). Han skal bl. a. have stødt Marie Fischer — en Søsterdatter af Værten — for Brystet.

Da Jochum Fischer, Studiosus, Søn af ovennævnte Thomas F., faar Claus Jessen med sig ud i Gaarden og søger at tale ham tilrette, trækker Cl. J. sin Degen og vil gaa løs paa J. F. Denne faar imidlertid Kniven fra ham, brækker den »och kastede dend offuer et stakit-werk«. Jochum F. selv »hafde ingen gever

(Vaaben) hos sig, mens han gik ud med sine bare Hænder«. Under Retssagen, som Cl. J.s grove ubehøvlede Opførsel og Sammenstødet i Gaarden affødte, føres ganske vist ogsaa et enkelt Vidne i Cl. J.s Favør, og det er nok muligt, at Thomas F. ikke har behandlet ham særlig lempeligt, selv om han ikke har brugt Vaaben paa ham. Men det ser i alt Fald ikke godt ud, at Rettens Haandhæver skal for Retten for brutal og usømmelig Opførsel ved et Gæstebud, hvortil han er indbudt.

Sagen ender med et Forlig. De to Herrer giver hinanden Haanden og lover for Fremtiden at leve i god Forstaaelse med hinanden. Den brudte Degen maa Jochum F. dog betale med 20 Rdlr.

Endnu engang i 1697 ser vi Cl. J. optræde i Retten som den ene Part i en Sag. Han synes her at have været paa den rigtige Side af Plankeværket, hvad Stridens Udgangspunkt angaar. Men hans lidet klædelige »Hastighed« er atter paa Spil.

Anledningen er en af de hyppig forekommende Trætter angaaende Stolestaderne i Kirken, her Galtens Kirke, som Cl. J. søgte. Præsten i Storrings og Galtens, Chr. Nielsen Bøg¹⁾, advarede fra Prækestolen Menigheden, at de efter Tienesten vilde bliffue tilstede, hvilket och skeede, och da Sang och bøn hafde Ende, Kom Præsten gaaendes ned ad Kirkegulvet och der blef staaendis ligg ved døren, hvor han tilspurdt, hvorledes det haffde sig med det stoelstade som madtz Sørensens hostru Niels pedersens och peder Sørensens hostruer hafde (Del) udj Effterdi man fornemmer, at Konerne trættes om Gangstadet, och sagde Præsten saa, det gaar aldrig an, at Madses Kone skal sidde

¹⁾ Præst i Storrings 1695—1708.

nedenfor de andre, thi Gangstadet hører til Madtzes Gaard«.

Tiden holdt stærkt paa Rangforordningen paa det Sted — Kirken —, hvor den mindst burde hævdes. Det var almindeligt, at den, der ejede Stolestadet — eller betalte Kirken for det — sad, om jeg saa maa sige, i første Parket: den yderste Plads, nærmest Kirkens Midtergang, hvorfra man jo bedst kunde have Øje med dem, der skred op ad Kirkegulvet, og følge det, der skete ved Døbefont og Alter. Siden sad man saa ind ad Væggen til efter Gaardens eller Bolets Størrelse. De nederste Stole og Pulpituret — om et saadant fandtes — var til Brug for Inderster og Tjenestefolk. Dog kunde man ogsaa undertiden se, at gamle Folk — trods deres mindre Formue og Gaard — sad yderst i Stolen.

Her i Galten Kirke har Striden staaet mellem den yngre betalende eller Hartkorns-store Fru Mads og en ældre ikke- eller mindre-betalende eller Hartkornsfattig Kvinde.

Da Chr. Nielsen Bøg har holdt sin Tale »ligg for Døren«, optræder Claus Jessen, som altsaa har været i Kirke den Søndag, og bemærker til Præsten, at »det skete neppelig (at Mads' Kone Kone kom til at sidde yderst), thi Loven siger, at de unge skal ydmyge sig for de gamle«.

Om det er Moseloven eller Chr. V.s Lov, han her henviser til, har jo mindre at sige, især da han optræder paa den gamle Kones Vegne. For saa vidt er alt godt. Men det uddarter til et større Skænderi mellem Gejstligheden og Øvrigheden, som fortsættes gennem Kirkedøren ud paa Kirkegaarden og ender med en Retssag. »Ved gode venners Imellemhandling« ophæves dog Sagen, og de to Mænd giver hinanden

Haand til Forlig og lover »rolig Omgængelse i Fremtiden«.

I 1701 er han igen indviklet i en Voldssag — denne Gang med Regimentsskriver Laurids Ditlev Møller fra Dallerup — som dog ikke kommer længere end i den gejstlige Ret. I Sagen var nemlig Præsten i Alling, Laurits Justsen Gylding, ganske uskyldig bleven indblandet, og naar en af Kirkens Mænd fik noget med Retfærdigheden at gøre, skulde der først forsøges Afgørelse ved en Ret, hvor kun gejstlige Personer førte Forsædet. Vi holder os her til det, »Giern Herreds Justits Protokol« beretter om Sagens Forløb.

De gejstlige Dommere er her Præsterne Magister Clemen Poulsen, Linæa (paa Provsten Niels Friis' Vegne), Søren Ottesen Grønbech, Røgen, og Mads Henningsen, Hammel.

Stævningen, som Rettens Formand, Cl. Poulsen, udsteder til de paagældende, udtaler bl. a., at Laurids Ditlev Møller, som »residerer udi Dallerup« ønsker Præstens i Alling og Hustrus »sandfærdig Vidnesbyrd om det, som afvigte Løfverdag d. 16. Martij mellem hannom« og Claus Jessen »passerede, och huorledes hand och hans medfølgere af bemeldte Herreds-foget blefue accomoderede (?) och paa deres Rette Hjemvei ofuerfalden«. De paagældende stævnes til Dallerup Kirke (Cl. Poulsens Annexkirke) til d. 26. April førstk.

Der møder da ogsaa Regimentsskriveren, repræsenteret af en Jep Hansen af Viborg, Præsten i Alling »med sin kiere Hustru dydædle Hæderbaarne Matrone Anna Erichsdatter« og »Sign. Claus Jessen, kong. Mag. Herretsfoget offuer Giern Herridt«.

Varselsmændene (Stævningsmændene) Søren Pedersen og Rasmus Rasmussen af Toustrup bevidner »med opragte finger«, at Stævningen er de paagældende

lovlig forkyndt. Saa kaldes Alling-Præsten og hans Kone frem, og efter at de ogsaa har aflagt Eden efter Lovbogen, saavel som de andre tilstedeværende Vidner, fremlægger de en skriftlig Attest angaaende den Del af Sammenstødet mellem Herredsfogden og Regimentsskriveren, som de har overværet.

Attesten lyder saaledes:

»Som Hans Kong. May.ts Regimentskriffuer Velædle Laurits Dittleusen af Dallerup ved Ioulig stefne-maale har været min og min Hustru Anne Erichsdr.s Attest begiærendes om dend offuerlast Kong. May.ts Herritsfoged Claus Jessen imod hannom har begaaet, saa er det begge vores sandfærdige Vidnesbiurd, at velbemeldte Regimentsskriffuer med Hr. Rit-Mester Pouet og bemeldte Herridtsfoged afvigte Løffuerdag den 26. Martij var til Skifte her paa Ryttergodset i Alling, som samme Dag blef holden effter Rytterbonde Christen Andersens afgangne Broder Thomas Andersøn og Søren Sørensen imidlertid og som beige de gode Mænd efter min og min Hustrues Begiering hafde faaet et maaltid Mad hos os i præstegaarden, var de allesammen gode Venner og icke fornåm andet end til største Høflighed og Civilitet af Regiments-Skriffuer Imod Herridtsfogden«.

Saa forlader de fremmede Præstegaarden, og Attesten fortsætter:

»Regimentsskriffueren og hands fuldmægtig Søren Lauridsøn kiørte paa en Vogn, Rit-Mesteren og Herridtsfogden Reed huer paa sin Hest bort, ungefær 2 timer dereffter da det var mørkt og ieg var gangen till sungs kom Regiment-Skriffueren med Rit-Mester Pouet tillbage igien kiørende paa samme Vogn, og da Regiment-Skriffueren kom ind i stuen som ieg laa paa min seng, klagede de og Rytterbonden Christen Andersen som kiørte for ham og hans fuldmægtig bort herfra, over at de paa veien udi marchen ganske voldelig var offuerfalden, og da vi fik lius optændt viiste hand sin høiere haand frem saae ieg, at hand var meget ilde hugget et stort hull igiennem Handsken, som sad paa haanden og udi Pege-fingeren et stort huggen skade paa det inderste Leed ved Haanden indtil Beenet, som ieg Anne Erichsdr. siden Handsken var aftrecket 2de gange for-

bandt, førend Blodet vilde stilles. Hands Lif Kiortel Vest og Reisekiortel var iligemaade ganske blodig, strax effter kom Herritzfogden, som fra sin Hest og uden Hirtsfenger var gangen ind i Kamret, hvor Regiment-Skriffueren var og med mange ukvems Ord truede og undsagde. Saa kom Regiment-Skriffuerens Fuldmægtig Søren Lauridtsen paa en Hest ridendes fra Tørring klagede at Herritzfogden hafde jaget ham fra Vognen, og saaledis som meldt er offuerfaldet baade Hands Husbonde og Kongens Bonde, som iligemaade og var hugget i Haanden, (og) sagde til Herridtzfogden: du haffuer saaledis forholdt dig, som du aldrig kand forsvare, greb Herridtzfogden nogle gange effter ham, og alligevel Regiment-Skriffueren ofte bad om fred, saa tog dog Herridtzfogden effter hvad hand kunde faae at slaae med i Kamret og fik en ildklemme fat ved dend nederste ende, og vilde slaget Søren Lauridsøn i Hofdet med dend stor ende, dersom ick Regiment-Skriffueren og 2de Mænd Lauridtz Pedersen Dyr og Knud Lauridsøn, som i det samme af Byen for Vold at stille, indkom, det hafde hindret, sagde derhos med mange uschikelige og Brutal ord hand skulde dog faa en ulycke, huilchet er saaledes i ald sandhed passeret og imod voris Villie i voris huus tilgaaet saa sandt hielpe os Gud og hands hellige Ord!«

Af det paafølgende langstrakte Forhør, som altsaa Magister Poulsen leder, faar man et Billede af det, der er foregaaet ude paa Vejen, der førte ad Dallerup og Galten til.

Vognen kørte foran, Herredsfogden og Ritmesteren red bagefter. Begge sikkert ret stærkt paavirkede af Drikkevarerne fra Bordet i Præstegaarden. Ritmesteren dog mest. Han falder nemlig af Hesten. Claus Jessen brøler »Holdt« til Kusken og melder, at Ritmesteren ligger paa Jorden. Fuldmægtigen springer af Vognen og forsøger sammen med Cl. J. at hjælpe den faldne Soldat. De tager ham under hver sin Arm og prøver at stable ham paa Hesten igen. Men det vil ikke lykkes. Han kan ikke sidde fast. Staa kan han formodentlig heller ikke. Han maa altsaa op at køre.

Fuldmægtigen løber saa tilbage til Vognen og beder Kusken vende og faa Ritmesteren paa. Kusken begynder at vende. Vejen har vel været smal og vanskelig at manøvrere paa, og det gaar Cl. J. for langsomt. Han bliver, ligesom i Lavenhovgaard, »hastig«, trækker sin Hirschfænger og hugger til baade Kusk og Heste. Og da Regimentsskriveren raaber: »Hold inde Cl. J.«, hugger han efter ham ogsaa. Han prøver at bøde for sig med sin Stok og beder om Fred; men Cl. J. lader sig ikke sige. Han er ganske rasende og saarer altsaa baade Kusken og Regimentsskriveren. De faar omsider Kaarden vristet fra ham, men saa gaar han løs paa dem med en Sten, som han dog ikke naar at gøre større Skade med.

De faar endelig vendt og Ritmesteren pakket ind i Vognen, og de ruller saa tilbage til Alling Præstegaard og afstedkommer, som vi allerede har set, stor Forstyrrelse der.

I Dallerup Kirke er Claus Jessen mere medgørlig end i Alling Præstegaard. Han erklærer nemlig, at »dersom Regimentsskriveren skulde være sket noget for nær«, vil han paa Stedet »give ham en billig Satisfaction« for at undgaa »process och bekostning«. Har han »i denne Sag Toucheret sin Modpart skulde det være dødt og magtesløst«. Regimentsskriveren gaar ind paa Forlig paa de Vilkaar, »at Sign. Cl. J. herefter ved alle Samlinger« — han ved af Erfaring, at Cl. J. kan i Gildelag være lidt farlig at have med at gøre — »lade ham og hans Fuldmægtig med Fred, og at Sign. Jessen ingen af dem enten med ord« — de kender ogsaa hans slemme Tunge — »eller gierninger ved sig selv eller ved andre skulde af-frontere, saafremt han for en ærlig Mand iblandt redelige folck vilde passere«.

Dette lover Cl. J. »ubrødelig« at holde. Og saa klaskede de hinanden i Haanden.

I 1703 er det galt igen. Men paa et andet Felt.

Et Kvindfolk, Kirsten Andersdatter, beskylder Cl. J. for at have besvangret hende.

Cl. J. synes allerede dengang at have haft mange Fjender, og disse griber med Begærlighed Historien og kolporterer den Egnen rundt. Imellem Kolportørerne er hans gamle Ven Præsten Chr. Nielsen Bøg, Regimentsskriver Rasmus Holmer, en Mand, der hedder Hans Morten Werner o. m. fl. Cl. Jessen indstævner dem alle, hver med sin Paategning: Werner, at han med en »æreløs Quinde skal hafve tillagt hans persohn adskillige løsagtige och Løgn-agtige beskyldninger«, og Regimentsskriveren, at han »haver indmænet sig i saadan handel«. Og Regimentsskriveren og Præsten Bøg lader han desuden vide, at han kunde, hvis han vilde, have en Del at afgøre med dem »polletien vedkommende med videre, saasom Skovsager, Consumptions Besvigelse, och deres Forhold i Embedet«. Cl. J. bruger altid et kraftigt Sprog. Som Sættedommer i Sagen beskikkes Niels Jensen, Toustrup Mølle.

Cl. J. frier sig saa ved at gøre »sin Ed med Oprakte finger at hand icke har vaaren aarsag til Kirsten Andersdaatters fruchtsommelighed eller er fader til det barn, som hun har sagt sig at være med«. Kvindfolket skal da nok ogsaa, efter et Par Vidners Forklaring, have været af den Slags, der »altid har søgt at sætte folck skandflish paa och være en Kieldtring«, saa han til sine mange andre Forseelser ikke faar Mened tilført ogsaa. Men det er jo aldrig heldigt for en Øvrighedspersons Position, at hans Navn indblandes i den Slags Sager.

Kvindfolket blev efter Lovens 6. Bog 21. Cap. 7. Art. dømt til 3 Mk. og des foruden 3 och fyrgetyve lod Sølf, og huis hun icke hafver at bøde med, da bør hun at slaas til Kagen och bære steen af byen«. Det er formodentlig blevet til Kagen og Stenene, da hun vist var en fattig Husmandskone.

Samme Aar — 1703 — faar Cl. J. Lejlighed til at kvittere for Præsten Bøgs Hjælpsomhed i Paternitets-sagen. Han forbyder Bøg — iflg. et kongeligt Forbud mod Overdaadighed ved Gilder, som ellers ikke synes at blive respekteret — at holde stort Bryllup — hans Datters — i sit Hus. Præsten tager da heller ikke Forbudet til Følge. Der var rigeligt med Mad og Drikke, fint Selskab, formentlig Egnens bedste: »4 Borden som var fuldt af folck omsat, och hafde de sex Retter mad paa hvert bord«. Af Gæsterne nævnes: Hr. Christen af Sielle¹⁾ og hans Datter, »skollemester Hr. Mogens²⁾ af Skifholm och hans hustru, Prosten (Provsten) Hr. Jens' Hustru, Hr. Jens harløf af aars (Aarhus) och hans hustru Sidsel Michelsdr. och — — — Hans nissen, Hr. Jens, Mads L . . . af harlefhollem, Peder Povel-sen af Veng, Just dejgn (Degn) af frambløf, Magister Niels³⁾ af Feldballe (ved Grenaa), Regimentsskriver Rasmus Holmer og Hustru«.

Cl. J. sørger for, at Præsten faar en Bøde.

Ind imellem disse, for Cl. J. mere eller mindre mis-lige Sager, kommer saa en enkelt, hvori han tager sig bedre ud, ja, hvor det straks synes, at han op-træder som den Retfærdighedens Vogter, han bør være.

¹⁾ Chr. Madsen Sommer, Præst i Sjelle 1679–1720.

²⁾ Formodentlig en studeret Mand, da han medgives dette »Hr.«

³⁾ Niels Pedersen Galthen af Galten. 1702–1729. (Meget be-rømt som Taler, kaldtes »Den guddommelige Mester«.)

Regimentsskriver Holmer har ikke glemt sit Nederlag som Vidne i Sagen med Kirsten Andersdatter. Han forbyder kort efter Herredsfogden selv at udnævne de menige Retsbetjente uden Sanktion fra hans Side.

Dette er aabenbart et Indgreb i Cl. J.s lovlige Ret, og han anlægger Contra-Søgsmaal mod Holmer, og vinder Sagen. Endvidere tager han nu Anledning til at komme sin Modstander tillivs angaaende en hel Del ulovlig Ægtkørsel, han fordrer af Rytterbønderne.

Da det under Sagen kommer frem, hvorledes Bønderne i denne Egn — ogsaa i Linaa Sogn — overbebyrdes med disse Kørsler, vil jeg anføre et Par Vidneførsler, Kørslerne vedkommende.

Søren Nielsen, Høver, klager over at være taget fra sin Høst. Han »gik och meyde Biug i den bedste høst. Han maatte afsted med Bæster og Vogn« til Storring til Regimentsskriveren, hvor han henter en Gulvmester (?), som han maa køre til Farre, og desuden maa han bringe Brev til Røgen.

I Bygsæd maa samme Mand gøre en Rejse til Dalle-rup, »lade Ploug och bæster ligge« og køre »2de Nye heste tyder (Tøjre) och 6 øgpuder (Stavtøj) som nyelig var kommen fra Aars (Aarhus) . . .«

Han kører sammen med andre Bønder for Ritmester Alhfeldt »i Rugsædstide fra Høver til Herskind«.

Bendt Johansen — og flere — klager ogsaa over at have faaet Bud i Rugsædstid at køre »med samme Hr. Allefeldt med hans famillie och bagage.« De vægrer sig og vil tale med Regimentsskriveren (som har tilsagt dem), for at blive fri for Kørselen og undgaa »hug och slaug«, som de og andre Ægtbønder fik, »da de aflæssede bemelt Allefeldts bagage i høfver«, men fik det Svar, da de bad om

Køreseddel, at de skulde køre, selv om de ingen Seddel fik fra ham, ellers »skulde defvelen fare I dem«.

De bliver ogsaa tilsagt til at møde i Høver med Vogne, og Regimentsskriveren og hans Tjenere tager hver en Vogn, skønt de »hafde Indtet at førre«.

To andre Bønder klager over, at de maa møde i Storning med Heste og Vogne. Paa den ene læssedes et Hønsehus, »hvori var høns«, og den anden tog Tjeneren alene for sin Mund. De maatte køre til Linaa, »som var to mil« — — »och imidlertid kiørdte Regimentsskriveren med hans Kone med fire heste for hans Vogn« — o. s. v.

Cl. J. faar da ogsaa Holmer bremset, og han maa betale 10 Rdlr. i Mulkt og Sagens Omkostninger.

Dette, at Cl. J. antager sig de sølle Fæstebønders Sag, er jo meget godt, men Sagen forringes ikke blot derved, at han ved samme Lejlighed faar Hævn over Holmer, men ogsaa derved, at han uden al Tvivl tog et lille privat Salær af Rytterbønderne for at tage sig af deres Sag. Der spøger saaledes i denne Retssag en Sølvkande, som ikke synes at have noget med den strenge Retfærdighed at gøre. Det er i en Gaard i Høver, hvor der er Begravelse. Cl. J. er i Følget. Da han har drukket en Pægl Øl af Sølvkanden, vender han sig til de andre Gæster og siger: »Hører I dette, I Dannemænd, denne Sølvkande har P. Jensen (Manden i Gaarden) foræret mig«. »Ja«, siger saa P. J., »jeg holder mit Ord, saafremt Cl. J. vil holde mig fri for Regimentsskriveren«.

Ogsaa paa andre Kanter spøger Spørgsmaalet om Salær, som Cl. J. ulovlig vil beregne sig. I 1705 er han oppe i en Sag angaaende Honorar for et Skifte i Mollerup. Det fastholdes af de paagældende, at der er betalt Regimentsskriveren i Dallerup — Cl. J.s

Modpart fra Affæren i Alling — det lovbefalede for Skiftebrevet, og at Cl. J. har faaet sin Part deraf. Men han nægter det og forlanger 1 pCt. af Boet. Hans Paastand bliver dog ikke taget til Følge.

Derimod er der nok af og til falden af til ham Salær af en anden Slags.

En Rytter i Galten havde været voldsom mod sin Kone, dundret og skældet, slaaet Møbler i Stykker o. s. v. Konen sendte saa Bud efter Cl. J. Men da denne kom, trakterer Rytteren ham med »Haargreb« — et fagligt Udtryk, Tingbøgerne af og til benytter, og som vel ikke behøver nogen Forklaring. Cl. J. støder Manden fra sig. Men saa snapper denne en Møggreb og truer Øvrigheden med den. Denne flygter. Rytteren forfølger, nu bevæbnet med en Ellestaver, som han tærsker den forfulgte med op ad Galten Gade. Og i Medgift giver han ham en Række Skældsord: Skielm, Tyv, Rakker o. s. v., og lover, han skal faa en Ulykke.

Rytteren erkender senere — som et forsonende Moment i hans Voldsomheder — at han var døddrukken under Angrebet, og beder — nu ædru — om Pardon. Ved gode Folks Mellemkomst slipper han med 20 Rdlr. i Bøde til Cl. J. og 4 Rdlr. i Sagsomkostninger.

Historien fortæller noget om, at Respekten for Cl. J. allerede den Gang har været noget ormstukket; og-saa i de lavere Lag indenfor Retskredsen.

Men endnu kan han optræde med den Sikkerhed og Overlegenhed, Bevidstheden om at være Retsfærdighedens stedlige Toppunkt giver. Det er i Kirken midt under Prædikenen, han tager Ordet.

Cl. J. er selv bleven indviklet i en Stolestade-Strid. Denne staar mellem Herredsfogden og Peder Søgaard. Konen til P. S. gør Fordring paa at have Ret til at

sidde yderst i den Stol paa Kvindesiden, hvor ogsaa Cl. Jessens Kvinder havde Plads. Der er »2de Juledag 1707 imidlertid Gudstienesten blev forrettet« udvekslet Meninger mellem Stolens Kvindfolk om Retten til Førstepladsen, og det ender med, at P. S.' Kone, Birgitte Sørensdatter, begaar »Tumult och U-skikkelighed«.

Vidnet Søren Knudsen meddeler i Retssagen, som rejste sig af Tumulten, at hun »løb af sin stoell« (paa Kvindesiden, den nordre) »og ind till hindes mand (paa Mandssiden). Og et andet Vidne beretter, at hun samtidig raabte, at »hun skulle ved hendis Siæl och Sallighed vide, huor hendis stoel skulle werre, inden hun Kom i Kircken igien«.

Det var et grovt og forstyrrende Indgreb i den Galten Præsts og Menigheds Julestemning. Der er sikkert bleven stor Opstandelse i Kirken, og det er forstaaeligt, at »vellerde Pastor Bøg« — som Søren Knudsen videre meddeler — »offuer dend tumult gich fra sin Concept«.

Da, i det kritiske Øjeblik, rejser Cl. J. siger ovre i Mandfolkestolene og »bad hannom wille kun bliffue ved hans Prediken, ded andet skulle nok finde sig siden«. D. v. s. det skulde Cl. J. nok ordne med Birgitte og Peder Søgaard.

Man forstaar Cl. J.s dobbelte Glæde under Optrinet: at faa Birgitte fordrevet og se sin gamle Uven Præsten gaa istaa i sin Prædiken.

I 1708 indgaar der endelig til Cancelliraad, Amtmand over Dronningborg, Mariager og Silkeborg Amter, Hans Nansen, en stor Klage over Cl. J.s Embedsførelse, over »hans Forhold och Selvraadighed udj en del Poster, der icke have Lovens Forsvar med sig«.

Posterne er følgende:

1. »Han har ikke holdt Retten stædse udi det dertil opbygde och forordnede Tinghus eller i det mindste paa en stæd i Nærheden, om Tinghuset ej formedelst brøstfældighed kunde være bequem, mens i det stæd paa adskillige stæder, hvor de samme (som) ting skulde søge, lettere kunde bedrages (vildledes) fordi de icke viste, paa hvad stæd de skulde søge Retten,
2. at Endel af de stæder, hvor tinget er bleven holdet, har været udi Kroer, Møller och Smediehuse,
3. skal være taget til Stokkemænd hvem han self haffer lystet och mest i Dallerup Sogn foruden (i Stedet for) at lade sligt nyde sin Rigtige omgang fra bye til bye, och Sogn til Sogn hvorved dend Ene kunde synes at være mere fravorit (Favorit) end den anden,
4. at dend Sættfoged af Navn Niels Jensen Møller I tostrup (Toustrup) Mølle der Mangfoldig Gange haver beklet (beklædt) Retten, hverken kand Læsse self och skriffue skrift,
5. andre forhold Imod frambløf-giærn herreds bønder med at oppebærge fogedkornet, som skal have verret meere end hand Effter forordning haffer hafft frihed til Sambt hvad hand derfor haffer Krævit.«

Paa disse Klagepunkter indstævntes Cl. Jessen for Framlev—Gjern Herredsting d. 23. Maj 1708.

Af de mange og langstrakte Forhør fremgaar det tydeligt nok, at Klagerne paa adskillige Punkter er vel begrundede. Cl. J. har flyttet stærkt omkring med Tingdage og Klokkeslet, saa det har ofte været vanskeligt for Folk at vide, hvor de skulde møde frem, naar deres Sag skulde behandles. Og det synes ogsaa, at Cl. J. af og til har holdt Ting for lukte Døre og holdt de Vidner ude, som han, af forskellige Grunde, ikke skøttede om at afhøre. Den rige Laurs Nielsen i Møllerup er ham paa dette Punkt en farlig Anklager. Han er saaledes en Gang, da han og flere skulde vidne i en Sag, bleven vist ud af Lokalet. De prøver

paa »2de Gange at lukke Døren op, men den blev luckt igien«. Maaske har de forstyrret Retshandlingen ved en meget kraftig Buldren paa Døren, thi Cl. J. medgiver deres Klage den Bemærkning i Forhøret, at »deres Adfærd var forsmædelig, og de blev ikke begejnet anderledes paa dend tiid, end Loven tillader och forsvarligt vere kand for Gud och Kongen«.

Der fremkommer ogsaa Vidner, som oplyser — i Anledning af en Sag, der drejer sig om Ilandsættelsen af Gjern Bro — at Tinget, som var sat »hos Smeden i Laasby, blev begyndt for tidligt«. Da løb de Holmstol Mænd rundt for at finde Tingstedet, først til Galten, siden til Toustrup (hvor Skriveren boede), og kom naturligvis for sent til Laasby Smed, hvilket var saa meget mere kedeligt, som de netop den Dag havde med sig et meget vigtigt Dokument, der beviste, at de havde ingen Pligt til at lade Broen vedligeholde. Stokkemændene toges nok ogsaa ved denne Lejlighed ganske ugenert fra Laasby. Cl. J. undskylder dette med, at der var »stor Sne«, saa de rigtige Stokkemænd kunde ikke komme tilstede.

Vidneførselen og Forhøret antager til Tider næsten Skikkelse af en Debat. Og Cl. J. er her ret i sit Es. Han har sine Svar paa rede Haand, og de er ofte gode.

Med Hensyn til Tingstedets Skiften kan de ikke rigtig komme ham tillivs. Han har jo ogsaa her Tinghusets elendige Tilstand at henholde sig til. Og som en af sine Trumfer stikker han ogsaa den daarlige Vej fra hans Hjem til Tinghuset ud. Den var, efter hans Sigende, saa ufremkommelig som ingen anden Vej i denne Egn. Man maatte ogsaa tage det Hensyn, at der var tilstrækkelig Plads hos den Mand, der skulde huse Tinget.

Noget vanskeligere har han ved at klare sine Misligheder med Hensyn til Valget af Stokkemænd. Han maa indrømme, at Dallerup Sogn ofte er bleven favoriseret her. Men han fremhæver tillige, at det er misligt, naar det kommer dertil, at de langt borte boende Stokkemænd undertiden lejer en i deres Sted til at repræsentere sig. Det har Rettens Værdighed altsaa maatte døje.

Hvad Punkt 4 angaar er han stærkt i Klemme. Amtmandens Fuldmægtig, Christoffer Lunov, som er sin Principals Repræsentant ved disse Retsmøder, gaar Cl. J.s Dommer-Vikar stærkt paa Klingen, og det viser sig, at skønt Cl. J. til en vis Grad kan retfærdiggøre sig med Hensyn til den hyppige Brug af Stedfortræder ved en Tilladelse fra forrige Amtmand Grabow af 1706, saa har Mølleren Niels Jensen været en meget maadelig Stedfortræder. Denne Mand, som mangfoldige Gange i de senere Aar har været Dommer, maa vedgaa, at Punkt 4 har Ret: han kan hverken læse eller skrive. Og at han ved mangan Doms Afsigelse »havde raadført sig med andre, som hafde bedre forstand«. Det ser ud til, at Niels Jensen nærmest har været et lydigt Redskab i Cl. J.s Haand og ofte brugt som Dommer i Sager, hvor han selv helst vilde være fri for at dømme. Og saa har han alligevel staaet bagved og dikteret ham Dommen. Ja, det ser næsten ud til, at de Beskyldninger, der paa dette Omraade fremkommer, ikke er overdrevne. Der paastaas nemlig, at alle de Domme, han har afsagt, er »opsat og conciperet af Cl. J. selv«. Mølleren skal dertil have været saa tarveligt udrustet, at han ikke blot ikke har kunnet læse den Dom, Cl. J. har opsat for ham, men heller ikke kunnet forstaa den, saa Herredsskriverne har maattet læse og forklare den for ham. At en Doms-

afsigelse af den Art i Sager, hvori Cl. J. selv var indviklet, har været ret behagelig for denne, er forstaaeligt. Men den har sikkert sjældent været saa retfærdig som den var behagelig.

Det er let at forstaa, at Afsløringer af denne Art har været noget af det, der var mest fældende for Cl. J. Ligesaa ogsaa Beskyldningen, at Folk ofte maatte vente flere Timer udenfor Tinghuset, »men ingen Ting blev holdt«. Og at Cl. J. af Magelighed er bleven hjemme eller har forsømt sin Pligt »forat løbe udj Vildbanen saavel i skouf som Mark med sin flint«.

Allertungest falder dog Anklagen, der angaar det ulovlige Fogedkorn (Retsgebyr), han har taget. Cl. J. hænger sig her spidsfindigt i, at han ikke har af tvunget Bønderne et for højt Gebyr. De har givet ham det frivilligt. Men Frivilligheden er vel saa som saa, naar en sølle Rytterbonde staar overfor en hensynsløs Herredsfoged.

Hvor meget han har haft Ret til at fordre, tør jeg ikke fastslaa. Men i »Jyske Registre« for 1681 siges, at Herredsfoged Søren Justesen, Hatting Herred, faar Bevilling paa »En Schieppe biug (Byg) af hver Gaard af de Proprietærier oc Bønder i bemeldte Herred, som det godwilligen haffuer udlovet aarligt at niude oc opberge«.

Cl. J. har vel maattet »opberge« noget lignende. Men han har nok af og til overskredet den fastslaaede Grænse og drevet Ydelsen op ved voldsomme Midler. Saaledes anføres det i Forhørene, at han har givet en Halvgaardsmand i Møllerup Ukvemsord, fordi han gjorde Vrøvl over Ydelsens Størrelse, ja endog truet ham med »Hug och Slaug«.

Under Sagens Forløb kommer der desuden mange flere Klager frem mod Cl. J.

Han anklages for at have »brugt Galt (Galten) Kirkegaard som øxefold och ladet sit fæmon ligge der om Natten«, og at Vaabenhuset er saaledes svinet til »med miøg af hans fæmon, at Præsten ikke kunde komme i Kirken, førend Vaabenhuset blef Rendgiort«. Ligbaaren, som stod i Vaabenhuset, skal hans Kvæg ogsaa have »beschidnet«.

Han skal dernæst have nedbrudt et Stykke af Kirke-muren og opført et Hus paa Kirkegaarden og »bemægtiget sig Galt Kirketaarn til Lade og derudi indsat høe och Korn«, lagt baade Tømmer og Ved paa Kirkegaarden og ført Laagen til Kirkegaarden og »Porten til Klokketaarnet, som stod i Kirken«, bort. Den sidste fandt man senere indmuret i hans eget Hus.

Endvidere skal han, naar han kørte sin Gødning bort fra Kirkegaarden, have »medtaget endeel af den — — — Indviede Jord«, og »dermed giødet sin Ager«, d. v. s. foruden Gødningen, Studene har efterladt, bortført noget af »den grønne Svir« (Svær).

Og endelig skal han have drevet det dertil, at han har ladet borttage »endeel steen af Liggen (Gravsten) paa bemelt Kirkegaard og paa Vogn ført dem hen til sin tilforn Iboende huus og dem til pickning (Bro-lægning) och Muring ved samme huus brugt«.

Selv om en Del af disse Beskyldninger er overdrevne — hvad der dog ikke er Grund til at tro, da jo al Vidneførsel foregaar efter Edsaflæggelse — og selv om det af og til synes — af Cl. J.s Repliker — at han maa dele Æren for at have brugt Kirkegaarden til Græsgang og Vaabenhuset til Stald med de andre Galten Bymænd, saa har han dog sikkert handlet meget egenmægtigt med Kirken, og hvad den tilhørte.

Ja, der er meget at sige Cl. J. paa. Under Sagens Gang møder han alle sine gamle Synder igen. Blot

et Par Ting endnu. Han har holdt ulovligt »Dobbelgilde« (Dobbel, en Slags Lotterispil) og »satte en Stud paa Spil«.

Han skal have forbudt de Galten Mænd at lade Byhyrden bo i »det til ham byggede Hyrdehus«, ja, »bortgient ham derfra, da de vilde sætte det istand og mure en Skorsten op, som de hafde begyndt«, saa de maatte leje et Hus til Hyrden. Cl. J. foregiver undskyldende, at Huset var stærkt udsat for Brandfare.

Han har, uden at spørge de øvrige Bymænd og Viderne, opført sig selv et Hus — skønt han havde et »Kongens Hus« at bo i — paa et Sted i Byen, hvor det »staar til Trængsel for Byens fæmon, hvor de hafver deres Gang«, altsaa midt i »Fædriften« eller »Forten«¹⁾. Før havde Mændene »fri Drift gennem Byen — — men skal nu opad gaden offver en slem sig« (vandtrukken Eng eller Morads), som, naar den er opblødt, er saa »slemb at dj derudj Kand sette heste och vogn, ja fæmonnet maa gaa til Bougen derudj, och Vindet (Vidnet) at have mist i dend en stud, som en anden dag døde«.

Han har taget Eng og Jord fra to Mænd i Byen »och udj samme podet endel træer med videre«, til-egnet sig en Ager ved sin Gaard til at lægge Trækøvler paa, pløjet flere Mænd deres Jord fra (d. v. s. pløjet ind paa deres Skifter), brugt nogen Jord paa Galten Mark, »som Bymændene skattede af og opbrudt (taget ind til Dyrkning) ulovlig et stort Stykke Jord omkring Stokhuset i Galt paa begge Sider af Byens ford« og dermed gjort »samme ganske smal och snæver och til Trængsel for deres fæmon«.

Han har »taget bæster och fæmon i hus — — i Foraaret lige før Korn Eng eller andet blef hegnet

¹⁾ Vejen, Kvæget dreves ad.

(d. v. s. mens Kreaturerne gik paa alles Marker og ingen Skade kunde ske).

Vi ser, at han har levet i en evig Ufred med de Galten Mænd. Jeg skal endnu blot anføre, at han har indladt sig paa ganske almindeligt Overfald paa en af Bymændene. Af den lange Vidneførsel i denne Sag blot dette:

Et Vidne forklarer, at »det er ham vitterligt, at Cl. J. forgangne Aar gik ved Siden af Ploven paa Vejen ved Søren Knudsen i galt, som Red paa den fiern (fjærmer) hest for sin Plov (Hjulplov) och som Vindet kom kørende med et Læs hafre, som hand vilde op i Marken med at saa, saa hand det (at) Cl. J. slog til Søren Knudsen offer skulderen med en Kiæp« — det var nok endogsaa S. K.s egen Plovkæp — »han hafde i Haanden, och da det var skeet tog hand S. K. I Armen och slog ham af hesten, som hand Reed paa, och slog ham saaledes — — — at S. K. saa blodig ud i Ansigtet og blaa derhos«.

S. K. har imidlertid taget til Defensiven. Et andet Vidne bemærker, at S. K. havde Haanden i Cl. J.s Haar, »og der faldt en Lok ud af Cl. J.s Hoved«.

De har ligget og væltet omkring paa Jorden. Overfaldet er gaaet over til regulært Slagsmaal. Og da de kommer paa Benene igen, tynder Sammenstødet ud i et kraftigt Skændsmaal. Vidner har hørt S. K. sige, at »de (Tilskuerne) skulde drages til minde, hand ej kunde kiøre I Fred med sin Plov« og tilføjet »om der ikke var flere »Carret Skeier« i København, som kunde komme herover och ødelegge Kongens Rytterbønder!« Og Cl. J. replicerer bl. a.: »Nu slog du mig som en skiellem. Jeg kand icke see for blod«.

Vi ser af Skældsordet »Carret Skeier i København«, at Cl. J. er sendt herover fra Hovedstaden. Og maaske

skal det ogsaa betyde, at han i tidligere Tid, før han blev Herredsfoged i Gjern Herred, har haft noget med Kareter at gøre. Maaske staaet bag paa en saadan. Jeg har ellers ikke kunnet opspore noget om hans Udspring og Fortid.

Cl. J. fradømmes Embedet ved en Højesteretsdom af 1710. Herredsskriveren faar sin Afsked samtidig. Det var nok nødvendigt at faa luftet ud i Gjern Herredsting,

Mens den to Aar lange Sag stod paa, er Sr. Rasmus Winther konstitueret som Herredsfoged og Thomas Pedersen Hørup fra Avning som Herredsskriver.

Cl. J.s Afskedigelse medfører dog ikke, at hans Navn helt udgaar af Tingbøgerne. Retssager synes at høre med til hans daglige Brød.

Kort efter hans Afskedigelse dukker kongl. May. Tolder i Horsens, Sr. Peder Helles, op med en Fordring paa Cl. J., stor 892 Rdlr. Cl. J. vedgaar, mærkværdig nok, at han hester for Summen. Han har laant den, »mens han har waaren i den vitløftige Trette med Hr. Amtmand Nansen«. Det er altsaa Krigsombokstningerne, han her skal betale. Desuden skal han udrede 250 Rdlr., som Højesteret har idømt ham som Bøde til Amtmand Nansen og Generalfiskal Schavning. Denne Sum skal selvfølgelig først og fremmest skaffes tilveje. Og Retten forbyder ham at bortskaffe, sælge o. s. v. noget af sin Ejendom, før den er udredet. For at kunne klare disse store Udskrivninger ser det ud til, at han har maattet sælge Gaard og Gods. I 1711 bekendtgør han gennem Tinget, at han vil bortauktionere sin Gaard med Tilliggende »Boskab, Løsøre samt Kvæg, Bæster, Plove, Harver o. s. v. — enfin, hvad han Ejer och haffuer undtagen Kone och Børn«, føjer han til med et vist Galgenhumør. Gaarden

med tilliggende Selvejherhus sælges samme Aar til Madame Musette Arnkiel. For dem, som er kendt i Galten, kan det maaske have Interesse at høre, at Cl. J.s Gaard laa »vesterst i Galten Bye«.

1711 har han tillige en Proces løbende med Christoffer Slagter, der har tilegnet sig et Hus, som tilhører Cl. J., og han fører desuden et Forsvar for en Tyv i Skjellerup, som har stjaalet et Faar fra Maren Jørgensen ibid.

I 1712 stævner han Christoffer Kræmer i et delikat Mellemværende mellem Cl. J. og Kræmers Kone. Konen fik en »Æresdom« over sig.

I 1713 er han bosat i Vejle. En Gaard i Skjellerup lovbydes af en Karl, som tjener hos Cl. J. der.

Og endelig saa sent som i 1720 dukker hans Navn frem i en Stævning i Gjern Herreds Tingbog. Han kræver da Kromand Jens Hagensen, Linaa, for nogle Auktionspenge, han mener at have tilgode hos ham.

Det er dog ikke umuligt, tværtimod ret sandsynligt, at Cl. J.s Navn vil kunne findes i andre Herreders Tingbøger. Jeg har imidlertid ikke søgt det der, og Læseren har vel ogsaa af det, der her er fremdraget fra denne Mands Liv og Levnet, faaet et nogenlunde klart Billede af, hvilken Dommer de Linaa Folk i de Aar var undergivne.

Sr. Rasmus Winther, som altsaa var konstitueret Dommer i Herredet, mens Cl. J.s Sag stod paa, flytter til Søgaard paa Holmsland.

Johannes Hansen Snell kaldes til Herredsfoged 1710, og fra 1719 bliver han altsaa, som allerede omtalt, Birkedommer i det Skanderborgske Rytterdistrikt. »I Claus Jessens stæd, som formedelst hans forseelse fra samme Herredfogderi for vores Højeste Ret er bleven dømt« staar der i hans Bestalling. Han

var »forige (tidligere) fuldmægtig och Ridefoged paa Holbækgaard« (mellem Randers og Grenaa). Hans Afstamning og Uddannelse har jeg ikke kunnet finde noget om. Han er gift med Ellen Marie Sommer, Datter af Præsten Christen Sommer i Sjelle¹⁾. De havde ingen Børn, men det ser ud, som om de har haft et Adoptivbarn eller Plejesøn af Familien. En ung Mand ved Navn Laurits Snell nævnes saaledes i Johannes S.s sidste Aar som udsendt paa et Skovsyn i Linaa hos »Jens Nielsen, som ved en hastig Død er afgangen«.

Snell beklæder Embedet som Dommer i 37—38 Aar. Og jeg har ikke noget Sted fundet mindste Spor af Kritik over hans Embedsførelse. Han synes at have været et smukt Modstykke til Cl. Jessen som Embedsmand. Amtmand Woyda, som i 1747 gør Indstilling til Kongen angaaende en Hjælper og Successor til ham, berømmer ham da ogsaa for hans »tro Tjeneste« og siger, at der aldrig har været klaget over ham.

Han har da i disse mange Aar samvittighedsfuldt ledet Retsmøderne og dømt. Hans Navn findes støt under Retsforhandlinger og Domme som Rettens Formand, ligesom han ogsaa trofast andetsteds, hvor hans Nærværelse kræves, giver Møde. Saaledes ved Skifterne. Og undertiden, naar der er Auktion over den dodes Efterladenskaber, ser man hans Navn som Køber. Bl. a. ved den store Skifteauktion i Silkeborg Mølle i 1732 efter Mølleren Hagen Johansens afdøde Hustru,

¹⁾ Christen Madsen Sommer, Præst i Sjelle 1679—1716, født 1654, død 1720. Provst 1708. 1710 blev der fire Gange sat Ild paa Præstegaarden af en Røgterpige. Stuehuset frelstes. Til taknemlig Erindring gav Sommer 100 Rdlr. til de fattige. Hans Søn Otto Christensen Sommer, Præst i Sjelle efter Faderen 1716—1758.

hvorfra han hjemfører til sin Ellen Marie 12 Gardiner og Kapper.

I 1746 — da han nok allerede er begyndt at blive svagelig — gør han og Hustru Testamente og faar Konfirmation paa det. De forbeholder sig dog ganske frie Hænder, om de tilsammen eller den længst levende skulde faa i Sinde at disponere paa anden Vis, her for »Kirker, Skoler« eller til »anden gudelig Brug«. Hvorledes der endelig blev fordelt, ved jeg ikke, men man ser bag denne sidste Tilføjelse ligesom de faste Linjer i et gammeldags gudfrygtigt og retskaffent Hjem.

Snell blev paa sine gamle Dage tunghør og tilsidst lammet i den ene Side og kunde ikke tale. v. Woyda siger i den før omtalte Indstilling af 1747, at »Joh. Snell er endnu og har i nogen tiid været saaledes med Svaghed hiemsøgt og sit Mæhle betagen, saa hand indtet af Embedsforretninger kand opvarte og udføre, og der er ingen Formodning om, at han kand nyde sit forrige Helbred, men desuagtet i sin ynkverdige Tilstand længe leve«.

Amtmanden sørger for, at han oppebærer den store Part af Embedets Indtægter til sin Død, og at den adjungerede maa nøjes med en mindre. Hvorlænge han har levet efter 1747, vides ikke. Men han er i alt Fald død inden 1755, thi i det Aar findes en Attest fra hans Enke. Det ser ud til, at hun har overlevet ham en Del Aar. I 1758 sælger hun saaledes sin Selvejergaard i Høver til Thomas Espensen.

Birkeskriver Ludvig Georg von Cölln har nok i en længere Aarrække været Snell adjungeret og skulde have arvet Embedet, men han dør i 1747, og da er det altsaa, Amtmanden gør den omtalte Indstilling ang. en Hjælper og Efterfølger. Han anbefaler stærkt Christen Gundorph, som i 10½ Aar har tjent i

Distriktet ved Regiments-Skriverstuen og senere som Fuldmægtig hos v. Woyda selv i 16 Aar«. Amtmanden anbefaler ham som en »ærekær troe og retskaffen tiener«. Snell ansøger da ogsaa om at faa Gundorph som Eftermand.

Embedet søges dog af et Par Stykker til. Den ene er Mogens Jørgensen, Kammertjener hos Kammerjunker Rosenkrantz. Han »sustineret (?) examen juridicum med Carakteren bekvem til en Justitsbestilling ved underretten«, vel en Slags dansk juridisk Eksamen. Men han har iøvrigt intet andet at beraabe sig paa end et Vidnesbyrd fra Gehejmeraad Iver Rosenkrantz fra 1744, da han søgte »Postmestertienesten i Helsingør«. I dette Vidnesbyrd karakteriseres han som »en troe, fornuftig, sindig og ganske tilforladelig Karl«.

Den anden er Jacob Berring, Amanuensis hos Biskop Hygom i Aarhus. Han fortæller i sin Ansøgning, at han har drevet Studier fra sin Ungdom, tilsidst studeret Jura. Og i Aaret 1739 bleven examineret. Han har vel saa den samme Eksamen som Mogens Jørgensen. Han refererer til Gehejmeraad Bentsen, Biskop Hygom og Provst Pontoppidan. Og han bemærker i Ansøgningen, at »hans Familie er stor som Noas i Arken«, og han »ønsker, at Gud vil velsigne Kongen og bevæge Kongen til at velsigne ham selv med dette eller et andet Embede«.

Gundorph, om hvis Fortid, ud over det, Amtmanden ovenfor meddeler, jeg intet har kunnet finde, faar Embedet. Men han har det ikke længere end til 1756, da han dør. Han har vel allerede været en ældre Mand, da han fik det. I 1754 maa han i »Svagheds Forfald lade sig repræsentere i Retten af Birke- og Byskriver Niels Wissing«. Og de Ord, hvormed han Nytaar 1756 indleder Tingbogen »I Jesu Navn« —

Ord, som for Resten af og til bruges som Motto over Aarets Retsforhandlinger — kan maaske, foruden et fromt Ønske for den kommende Tids Arbejde, tillige have indeholdt Dødstanker.

Heller ikke paa hans Embedsførelse synes der at have været noget at sige. Og det maa vel siges at være et godt Vidnesbyrd om Manden, at baade Amtmand og hans Formand i Embedet ønsker ham i dette.

Han var gift med Agathe Schandorff, af en Slægt, der i Skanderborg og Silkeborgengen har afgivet baade Præster og Degne¹⁾. De har ingen Børn. Da de i 1755 gør Testamente, tilskrives deres Bo og Penge hans Broder Niels Jepsen Gundorph og hendes Broder Just Schandorffs Datter Amalie. Det ser ud til at have været et rigt Bo. 1756 d. 6. Septbr. indvarsler Tingbogen til Auktion over Sal. Chr. Gundorphs »Stervbo« d. 22. Septbr. Der sælges: »Guld, Sølv, Tin, Kaaber, Messing, Jærnfang og Blick Tøy, Træboskab af alle Sorter, Speile, Porcellain, Steen- og Glastøy, Endeel goede Sengesteder, Lintøy og Duge, Servietter, Lagerner m. v. alt nydt (!) og godt. Creature af Bæster, Køer, Faar, Svin, Korn med feede Wahre, Vogne og Hestetøy, Høe, Tørf, Træ. Hans her i Byen iboende Gaard, som for ganske faa Aar siden er nye opbyggt og vel indrettet. En Gaard i Ousted Sogn af Hartkorn 9 Tdr. 1 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. og Kongens Anpart i Quæg Tiende i Handsted Sogn«.

Gundorphs Efterfølger i Embedet er, hvad Uddannelse angaar, meget fint Papir. Han hedder Frederik Carl Munckeberg, og T. E. Hundrup siger i sin »Biografiske Efterretninger« om ham: Fr. C. M., født

¹⁾ Og en Amtsforvalter i Skanderborg i Midten af Aarhundredet: Ulrich Chr. Schandorff. Maaske Broder til Gundorphs Kone.

²⁹/₇ 1723 i Gurrøe (Gurre) i Tikjøb Bye i Sj., hvor hans Fader, Mads Hansen, var kgl. Skovrider, hans Moder var Anne Kirstine Moth; deponerede 1740 fra Frederiksborg Skole (imatriculeret ³⁰/₇), derefter Alumnus paa Borchs Collegium. ¹²/₂ 1743 cand. theol. (laud), derefter cand. juris og ¹⁶/₄ 1749 Doctor juris (de unione Calmariensi inter tria hæc regna 1397 inita)«.

Munckeberg bliver altsaa Birkefoged i det Skanderborgske Rytterdistrikt 1756 og fungerer til 1801, da han entlediges. Fra 1760 til 1779 er han tillige Byfoged i Skanderborg, den første, Byen har.

For at hjælpe lidt paa hans Ansøgning om Birkefoged-Embedet indgik hans gamle Fader med et Bønsskrift til Kongen — han har ogsaa i 1750 bedet godt for en anden Søn, Christian Vilhelm, som han ønskede som sin Hjælper og Afløser i Embedet — hvori han minder Majestæten om et Løfte, han har gentagne Gange givet ham ang. Sønnens Befordring. Han meddeler dernæst, at han i 17 Aar har holdt ham ved Københavns Akademi for at kunne lægge sig efter det juridiske Studium. Men paa Grund af sin Alderdom og Svaghed har han Vanskelighed ved at holde Sønnen derinde. Og han mener ogsaa, at det maa tjene til Sønnens Anbefaling, at han af al sin Magt har søgt at dygtiggøre sig »og bane sig vei til lykke og Brød«. Og han ender helt rørende med at sige: »Jeg har med Smerte set ham, som nu er 35 Aar gammel, formedelst den contraire lykke nedslagen og melankolisk«.

Sønnen slaar ogsaa i sin Ansøgning paa Kongens Løfte, sit lange Studium, de 35 Aar, Faderens svigtende Evne til at hjælpe ham og den deraf følgende Gæld, han har gjort.

Om hans Privatliv ved jeg kun dette, at han samme Aar, han kom til Skanderborg, blev gift med Sofie Magdalene Garde (født i Københvan 1724, død 1807. Datter af Visiterer Christian Garde og Vilhelmine Jørgensen).

Hvorledes han har været som Dommer, kan jo kun Tingbogen give lidt Besked om. Og efter den at dømme, synes det, at har været meget omhyggelig i Undersøgelsen af Sagerne. Undertiden lidt for omhyggelig. Forhørene har af og til en mægtig Længde. Men det maa siges, at den endelige Sammendragning af det store Materiale før Dommen falder — før det »kiendes for Ret« — er klar og let at overskue. Og hans Domme er prægede deraf og ser ud til at falde uden Personsanseelse. De kan nok af og til synes noget strenge — naar f. Eks. Betleri i Reglen belønnes med aarelange Straffe i »Tugt- og Manufakturhuset« i Viborg. Nutidsmennesker synes, at Forbrydelse og Straf her ikke staar i det rigtige Forhold til hinanden. Men det maa vel da mere tilskrives Loven end Dommeren. Munckeberg henviser i alt Fald altid omhyggelig til Lovens Paragrafer og Artikler.
